

УДК 37.091.59 – 057.875 (477+4) – 028.46

Анатолій Кузьмінський,
м. Черкаси

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ (РЕЦЕПЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО І ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ)

Порушується проблема формування креативної, компетентної, ініціативної, здатної приймати нестандартні продуктивні рішення особистості та вміло реалізовувати їх через широке залучення студентів до участі в управлінні й здійсненні широкого спектру життєдіяльності вищого навчального закладу шляхом організації колективної творчої діяльності студентського самоврядування. Доводиться, що у процесі історичного розвитку і становлення системи вищої освіти в Європі студентське самоврядування в університетах Франції набуло великої практики демократичних традицій і форм, які стимулюють освітні реформи, удосконалення системи взаємодії з різними державними установами соціального профілю, громадськими організаціями, фондами, засновниками грантів тощо.

Ключові слова: студентське самоврядування, університети Франції, європейський досвід студентського самоврядування, Болонський процес, євроінтеграція.

Україна понад два десятки років намагається позбутися рудиментів тоталітаризму й розпочати будівництво нового, більш

відповідного викликам сучасності суспільства. В контексті нинішнього цивілізаційного розвитку з урахуванням трансверсалізаційних процесів найбільш прийнятним і перспективним є трансформація постіндустріального, інформаційно-знанневого типу суспільства через етап організованого в самоорганізоване суспільство. Для такого переходу в країні має накопичитися достатній масив носіїв цінностей демократичного, гуманоорієнтованого, людиноцентричного способу життя. Це надважке завдання. Адже виховати в надрах суспільства, якому притаманні багато в чому авторитарно-тоталітарні принципи життєвого устрою, громадянина нового типу, громадянина світу, який сповідував би цінності відкритого, громадянського суспільства, надзвичайно складно. Але це життєво необхідне завдання й реалізувати його покликана передусім вища школа.

Нинішні студенти як майбутні будівники держави-нації, менеджери, активні учасники соціокультурної, морально-духовної та й усіх інших сфер життєдіяльності мають виступати і провідниками нових суспільних відносин, базованих на засадах демократії, гуманізму. Цьому може сприяти розвиток студентського самоврядування в університетах України. Формування креативної, компетентної, ініціативної особистості неможливе без широкого залучення студентів до участі в управлінні й здійсненні широкого спектру життєдіяльності ВНЗ шляхом організації колективної творчої діяльності студентського самоврядування. Найбільш продуктивним у розв'язанні цієї проблеми вбачається шлях критичного осмислення й застосування прогресивного вітчизняного досвіду з поєднанням кращих зразків самоорганізації студентів країн Західної Європи.

Цінний досвід самоорганізації молодіжних колективів міститься у педагогічній спадщині А. Макаренка. Зрозуміло, що йдеться не про сліпе копіювання окремих методів, засобів і прийомів, а про осмислення педагогічної логіки дій педагога-корифея і доцільності використання його продуктивних ідей і досвіду. У цьому сенсі слушною є порада А. Макаренка: «Нове суспільство, новий характер належного, новий характер боротьби і подолання, нові умови для щастя, нова етика і нові зв'язки між людьми потребують і нової естетики. ... потрібна зовсім

особлива, маневрена й талановита організація нашого виробництва» [2, с. 17].

Отже, нові часи вимагають нових методів дії і нових авторів дії. Для того, щоб студент міг успішно освоювати стиль і прийоми самоорганізації свого власного і колективного життя, потрібно створити оптимальні умови для його навчання, побуту, життєдіяльності. Передусім у навчальному закладі має панувати філософія студентоцентризму, презумпція довіри до студента, справжнє батьківське піклування про його фізичний, психічний і моральний комфорт.

Якщо в навчальному закладі створені належні умови для академічних занять, наукової діяльності, самостійної роботи, задоволення нарізноманітніших потреб, для охорони здоров'я, дозвілля, тоді можна очікувати й належних результатів у самоврядній діяльності студентів. Має бути створений сприятливий фон для успішного розвитку самоврядності студентства. Це обов'язкова передумова, а далі необхідна чітко спрограмована, цілеспрямована, конкретна робота. Студентів треба тактовно, поступово й системно навчати самоорганізації і самоврядуванню.

Необхідно навчити студентів самостійно приймати рішення, брати на себе відповідальність за їх реалізацію. У статті «Завойовувати нові висоти» А. Макаренко відмічає наявність тих людей, які «не бачать нашого майбутнього, вони не бачать дороги, що лежить перед ними, на бачать небезпек, які нас зустрічають, не бачать і широких просторів попереду. Вони бачать тільки спини товаришів. А вони повинні бачити: інакше, перечіплюючись і падаючи, вони ще більше будуть нас затримувати» [2].

Формувати почуття відповідальності у студента можна й треба в ході академічних занять, кураторських годин, різноманітних заходів. Можна критикувати діяльність громадських і політичних студентських організацій радянських часів (і, дійсно, є за що), але недоцільно відкидати позитивний досвід, який вони напруцювали. Необхідно культивувати такі форми самоврядної студентської діяльності, як відзнака й

заохочення студентів; участь у розподілі місць у гуртожитку, стипендіального фонду, в організації дозвілля.

Поважаючи право вибору і самостійність студентів, не можна пускати діяльність самоврядних студентських організацій на самоплив. Відсутність життєвого досвіду, максималізм не завжди сприяють прийняттю правильних і продуктивних рішень. Масові зриви навчального процесу, заохочуване окремими представниками політичних кіл цькування окремих викладачів і керівників ВНЗ призвели до зниження якості знань, розбалансування дисципліни, інших негативних явищ. Вимоги дозволити вільне відвідування занять, створити привілейовані умови студентам для тютюнопаління – ось не повний перелік суспільно шкідливих вимог окремих студентських рад того часу.

Організація добродійних заходів для допомоги онкохворим дітям, зелений патруль у заповідних місцях, оформлення стендів про студентське життя, проведення наукових конференцій, волонтерська діяльність, екскурсії, багато інших заходів повинні всіляко підтримуватися, а іноді й ініціюватися викладачами.

Однією з ефективних форм спільної діяльності органу студентського самоврядування й керівництва ВНЗ є регулярні зустрічі ректора зі студентською радою, у яких не беруть участі інші працівники. На зустрічах довір'я студенти вільно можуть висловити власні думки й міркування, а також порушити нагальні проблеми студентської громади. До розв'язання деяких питань залучаються члени студентської ради. З проблем, які неможливо вирішити, робляться відповідні вичерпні роз'яснення, які активісти доводять до відома студентів. З усіх інших питань даються відповідні доручення посадовим особам, які звітуються під час наступної зустрічі. На жаль, з окремих питань повноваження студентських органів є чисто формальними. Так, студентський актив має право призначати стипендії, але ці дії регламентуються відповідними нормативно-правовими актами.

Європейський досвід самоврядування в університетах набагато ширший, ніж вітчизняний. Його не можна механічно переносити в університети України через різницю в ментальності, в організації навчання, в традиціях. У процесі історичного розвитку і становлення системи вищої освіти в

Європі студентське самоврядування в університетах набуло великої практики демократичних традицій і форм, які стимулюють освітні реформи, удосконалення системи взаємодії з різними державними установами соціального профілю, громадськими організаціями, фондами, засновниками грантів тощо. Студентські самоврядні органи активно впливають на пошук і впровадження нових навчальних технологій, підвищення якості освіти, активізацію соціальної ініціативи студентів.

Варто зазначити, що в провідних європейських університетах, передовсім у французьких, чітко виділяються три типи студентського самоврядування: 1) *імітаційний (ігровий)*, для якого характерне створення і функціонування самоврядних студентських органів за формальним зразком державних управлінських інституцій (парламент, сенат, суд тощо); 2) *псевдоділовий (бюрократичний)*, який передбачає створення бюрократичного апарату в студентському середовищі як самоціль, коли нібито для підготовки широкого масиву активістів-організаторів створюються численні ради, комісії, штаби, сектори, які реально не впливають на стан справ, нічим конкретно не займаються і практично ні за що не відповідають; 3) *демократичний*, суть якого полягає в активній участі та впливові на життєдіяльність університетської громади, у можливості брати дієву участь у всіх сферах навчальної, наукової, побутової, дозвілєвої діяльності студентів, викладачів і адміністрації навчального закладу. Демократичність проявляється не тільки у формальній можливості брати участь у виборчих процедурах, а й реально відчутно впливати на стан справ у тому соціумі, в якому студент проживає.

Що ж можна запозичити з європейського досвіду студентського самоврядування в сучасних українських умовах? Це передусім: окремі форми і методи захисту інтересів студентів на всіх рівнях вищої освіти; шляхи забезпечення студентських прав і свобод відповідно до правових норм, чинних у державі; засоби реалізації студентських ініціатив у навчальному процесі, в управлінні закладом, у науковій, культурній, соціальній, побутовій та інших сферах функціонування університету; рецепти підвищення ефективності взаємодії між студентською

спільнотою і університетською адміністрацією; форми співпраці з місцевими, регіональними та центральними органами влади; досвід аналізу студентських проблем і визначення шляхів їх розв'язання; практику організації допомоги студентам, які їй потребують, працевлаштування, організації побуту, дозвілля, подорожей тощо; розширення інформаційного простору для студентів і зв'язків із світовими інформаційними джерелами.

Для прикладу подамо окремі форми самоорганізації і самоврядування студентів у вищих навчальних закладах Франції.

Життя студентської молоді Франції дуже різноманітне й охоплює всі види діяльності як у рамках навчального закладу, так і поза ним. Можна виділити такі аспекти студентського життя: соціально-економічні, навчальні, культурно-спортивні, політичні (варто зазначити, що у ВНЗ Франції, як і в інших освітніх закладах, заборонена політична пропаганда та використання символіки будь-яких політичних партій, осередків, ідей тощо). Кожна сфера діяльності представлена певними студентськими організаціями, які в сукупності являють собою студентське самоврядування. Спільна мета діяльності студентських організацій полягає у захисті прав і свобод студента в різноманітних сферах його життя.

У Франції студенти мають можливість бути представленими у різноманітних установах вищої освіти на всіх інституційних рівнях. Всі студенти університету можуть брати участь у виборах своїх представників. На університетському рівні студенти обираються до Ради окремого факультету, а також до Ради об'єднаних факультетів із певного напрямку підготовки та до Центральних рад університету: Адміністративної, Ради з питань навчання та університетського життя і до Наукової ради. Студенти, обрані до цих рад, обирають своїх представників до Національної Ради з Вищої Освіти. Паралельно проходять вибори на рівні кожного навчального округу (*academie*) до Адміністративної ради Регіонального Центру Університетських і Навчальних Справ.

Студентське самоврядування у Франції представлене на різних рівнях, починаючи з університету й закінчуючи міжнародним рівнем. Найбільш впливову роль відіграє

представництво студентів на рівні університетів. Важливою для студентів є можливість бути представленими в Центральних радах університету, де вони можуть висловлювати свою думку з певних питань, брати участь у прийнятті рішень, вносити пропозиції та захищати права студентів. Студентські представники, які беруть участь у формах студентського самоврядування на регіональному, національному та міжнародному рівнях, суттєво впливають на формування стратегії вищої освіти, законодавчої й бюджетної бази, на соціально-економічні аспекти студентського життя на національному та міжнародному рівнях.

На міжнародному рівні організації самоврядування студентів беруть участь у створенні Єдиного Освітнього Європейського Простору та сприяють поширенню Болонських ініціатив і розв'язанню проблеми єдиних дипломів про вищу освіту для країн-членів Європейського Союзу. Більш детальний опис кожної з форм студентської самоорганізації та їх особливостей подаємо нижче.

У французькому університеті функціонують три **Центральні ради:**

1. *Адміністративна рада* (Conceil d'administration) визначає політику навчального закладу, зокрема, обговорює зміст колективного договору і затверджує бюджет. Рада визначає, виходячи з національних пріоритетів, розподіл робочих місць, установлених для закладу галузевим Міністерством. Вона надає дозвіл ректору університету на будь-які юридичні дії, затверджує угоди й конвенції, підписані ректором, і, якщо не існує особливих визначених декретом умов, затверджує позики, рішення про фінансову участь, створення філіалів, прийняття дарованих і відписаних коштів і майна, придбання нерухомості. Рада може передавати деякі повноваження ректору університету. Згідно з «Кодексом про освіту» в раді частка студентів становить 20–25% (загальна кількість членів ради – 30–60).

2. *Рада з питань навчання та університетського життя* (Conceil des etudes et la vie etudiante) пропонує Адміністративній раді напрями основного та післядипломного навчання, розглядає подання про акредитацію та проекти запровадження нових

спеціальностей. Рада розробляє заходи, спрямовані на залучення студентів до участі в активному житті, сприяння культурній, спортивній, соціальній роботі, участі студентів у різноманітних об'єднаннях, поліпшення умов їх життя та праці. Вона розглядає зокрема питання, спрямовані на підтримку університетських і навчальних заходів, медичних і соціальних служб, бібліотек та інформаційних центрів, виступає гарантом політичних і профспілкових свобод студентів. Згідно з «Кодексом про освіту» частка студентів у раді становить 40–50% при загальній кількості членів ради від 20 до 40.

3. *Наукова рада* (Conceil scientifique) пропонує Адміністративній раді напрями дослідницької політики, науково-технічної документації, а також розподілу коштів, виділених на дослідження. З нею консультуються щодо програми основного та післядипломного навчання; дослідницьких програм і контрактів, запропонованих різними підрозділами університету; подань на акредитацію, на право видавати державні дипломи; проектів модифікації дипломів навчального закладу; колективного договору. Рада забезпечує зв'язок між навчанням і дослідницькою роботою, зокрема в магістратурі та аспірантурі. Згідно з «Кодексом про освіту» частка студентів у раді становить 7,5–12,5% при загальній кількості членів ради від 20 до 40.

Вибори до Центральних рад. Присутність і процент студентів у Центральних радах університету закріплено у спеціальному декреті, який регулює загальну процедуру виборів. Університет має забезпечувати прозорість і відкритість виборів. Вибори проводяться за 1 тур за списками із пропорційним представництвом. Вибори до трьох рад проводяться паралельно за окремими списками. Один студент не може бути обраний до двох рад водночас. Студенти обираються на 2 роки, викладачі та адміністратор – на 4 роки. Студенти, обрані до цих рад, також представлені в різноманітних університетських комісіях, зокрема дисциплінарній і соціальній.

Окрім Центральних рад, кожний університет має власні ради. Наприклад, в університеті Дюнжерка є такі ради: 1). *Рада стратегічної орієнтації*. Вона складається з 50 членів, серед яких 20 представників університету, призначених

Адміністративною радою і 5 студентів, що делегуються щорічно Студентською асоціацією, решта – представники підприємств, муніципальної влади та особи, що опікуються проблемами освіти. Студенти мають 7 місць. Рада є консультативною структурою, висловлює свою думку щодо основних напрямів і стратегій університету, зокрема при обговоренні колективного договору. 2) *Рада лабораторій*. Лабораторії є науково-дослідницькими підрозділами, у яких працюють викладачі-науковці, наукові співробітники, студенти третього циклу навчання (аспірантура), інженери і техніки-дослідники. Лабораторія виконує дослідницькі завдання згідно зі стратегічними напрямом пошуку окремих університетських інстанцій. Лабораторією керує рада, очолювана директором. До ради входять представники, обрані від викладачів-науковців і наукових співробітників (не менше 2/3 місць); студентів третього циклу; інженерів і техніків-дослідників. 3) *Ради факультетів і Ради підрозділів університету*. Складовими університету є підрозділи, які об'єднують факультети за певним напрямом підготовки (UFR – unite de formation et de recherche), школи (інженерні школи, школи комунікації і т. ін.), інститути – всі вони мають часткову або повну автономію. Кожен підрозділ має власну Управлінську раду, членами якої є студенти. Управлінська Рада розв'язує педагогічні та бюджетні питання свого підрозділу, має власний статут і самостійно встановлює процедуру виборів. Кожний підрозділ, школа та інститут складаються з факультетів, кожен із яких може мати власну раду. Представники до рад обираються за пропорційною виборчою системою.

Прикладом студентських рад на факультетах в університеті м. Дюнкерк є створення Студентських бюро на різних циклах навчання. На першому циклі (2 роки) Студентські бюро створюються, в основному, на факультетах із великим конкурсом. До складу такого бюро входить приблизно 12–15 осіб (залежно від кількості студентів на самому факультеті). Президент бюро обирається у березні (це дає змогу першокурсникам визначитися з кандидатурами), але в силу вступає на другий навчальний рік у вересні. Вибори широко анонсуються в університеті, проводяться різноманітні

передвиборчі кампанії, оприлюднюються програми дій кандидата. Вважається, що традиція Студентських бюро пішла від Бізнес-шкіл і створюваних у них братств. Студентські бюро другого циклу навчання є більш спеціалізованими та вирішують різні проблеми студентського життя: пошук житла, роботи, організація вечірок і т. п. Вони можуть вести підприємницьку діяльність без отримання прибутку (організація кафе, барів), щоб мати практику зі своєї спеціальності (особливо для студентів економічних факультетів). Крім того, щороку організуються вибори до рад гуртожитків серед його мешканців.

У Франції проректором із студентських проблем може бути студент. Ця практика існує в багатьох університетах із різними процедурами виборів і повноважень, з урахуванням специфіки і традицій закладу. Проректор презентує студентів у всіх університетських органах (адміністрації, ректораті, робочих комітетах), обирається адміністративною радою за пропозицією студентів – членів центральних рад або за поданням ректора.

Основними інструментами Міністерства Національної освіти Франції у вирішенні проблем студентів є Національна рада вищої освіти та науки (НРВОН) і Національний Центр університетських і навчальних справ (НЦУНС), який скеровує діяльність низки відповідних регіональних центрів.

Національна рада вищої освіти та науки (НРВОН) – це рада при Міністерстві Національної Освіти, очолювана Міністром, створена в 1989 р. Діяльність Ради регламентована спеціальними законами «Кодексу про освіту». НРВОН виконує дві функції – консультативну і дисциплінарну і є останньою апеляційною інстанцією в галузі вищої освіти. НРВОН розглядає такі питання: взаємозв'язок між напрямками підготовки у ВНЗ; розподіл дотацій між ВНЗ; напрями підготовки на другому циклі університетського навчання; списки національних дипломів, умови отримання та захисту наукових ступенів; програми та кредити для ВНЗ; надання права ВНЗ видавати національні дипломи; створення інститутів і шкіл у рамках університету.

НРВОН складається із 62 членів (включаючи Міністра), зокрема, 11 студентів, які обираються на 2 роки всіма студентами Центральних рад усіх університетів Франції (приблизно 2500

студентів). Вони не можуть бути обрані більш, як на 2 терміни. Вибори відбуваються за пропорційною системою, списки містять 22 прізвища студентів з різних вищих навчальних закладів. Усі найбільш репрезентативні студентські асоціації так чи інакше представлені у НРВОН.

НРВОН включає 2 комісії, які очолюються міністром:

- 1). *Постійна наукова комісія* (23 постійні члени, зокрема, 2 студенти), яка опікується питаннями науки, освіти та дипломів третього циклу університетського навчання (аспірантури).
- 2). *Сесійна комісія* (20 членів, серед них 4 студенти), яка координує всі сесії НРВОН, окрім пленарних. У НРВОН існують численні *спеціальні комісії*. Міністр із питань вищої освіти скликає засідання НРВОН мінімум 3 рази на рік, одне з яких присвячується питанням бюджету; визначає денний порядок сесій; може запрошувати компетентних осіб із правом консультативного голосу (максимум 6 осіб).

Національний Центр університетських і навчальних справ (НЦУНС) є суспільною адміністративною установою, наділеною громадянською правосуб'єктністю та фінансовою автономією. НЦУНС скеровує діяльність мережі регіональних центрів університетських і навчальних справ. Загальна мета діяльності цих центрів – забезпечення рівних можливостей вступу та навчання студентів у ВНЗ. Вся діяльність центрів погоджується з університетами та місцевими освітніми департаментами. НЦУНС розв'язує основні студентські питання: житло, стипендії, соціальні виплати, харчування, підтримка студентських проектів і міжнародних зв'язків. Втілюють у життя рішення НЦУНС на місцях регіональні центри університетських і навчальних справ (РЦУНС).

НЦУНС очолює директор, який призначається Прем'єр-міністром на 3 роки за поданням Міністра з питань вищої освіти. Директор відповідає за підготовку та виконання рішень, прийнятих Адміністративною радою – головним регулюючим і законодавчим органом НЦУНС. Адміністративна рада забезпечує розподіл бюджетних кредитів, наданих РЦУНСам, субсидій, дотацій та інших видів фінансової допомоги. Адміністративна рада НЦУНС складається з 27 членів: 1 президент (призначається

Міністром із питань вищої освіти); 8 представників держави; 8 студентів; 3 працівники НЦУНС та РЦУНС, делеговані профспілками; 3 ректори вищих навчальних закладів (з них 1 – представник приватного закладу); 4 фахівці (2 – студенти). До складу НЦУНС входить 28 регіональних центрів (РЦУНСів) і 16 місцевих центрів (МЦУНС – підрозділи РЦУНСів), включаючи заморські департаменти та понад 40 філій по всій Франції. Послугами НЦУНС користується близько 2,1 мільйона студентів.

Вибори студентів до НЦУНСу. 8 студентів обираються за загальноприйнятою пропорційною системою із загального числа студентів – 196 студентів (7 студентів у кожному з 28 РЦУНСів). Вибори до НЦУНС проводяться через 2 місяці після виборів до РЦУНСів. Студенти, обрані до НЦУНС, беруть участь у визначенні загальної політики центрів (національного та регіональних), розподілу бюджету НЦУНС та державних кредитів між регіональними центрами університетських і навчальних справ.

Регіональні Центри Університетських і Навчальних Справ – суспільні адміністративні установи, які є підрозділами НЦУНС і функціонують у 30 навчальних округах (1 РЦУНС для трьох заморських територій: Гваделупа, Мартінік, Гвіана). Кожен РЦУНС очолює державний службовець, призначений Міністром із питань вищої освіти. Він виконує рішення, прийняті Адміністративною радою РЦУНС, до її складу входять 25 членів.

Вибори в Адміністративну раду РЦУНС проводяться одночасно по всій Франції в усіх навчальних округах. Квота кожного округу становить 7 студентів, які представляють Центральні ради університетів цього навчального округу. Вибори проводяться за пропорційною системою: на розгляд пропонуються списки з переліком кандидатів. У списку 14 прізвищ: 7 – титуловані, тобто у разі обрання вони займатимуть місце в адміністративній раді РЦУНС, а інші 7 осіб будуть їх замінювати у разі неможливості першими виконувати свої обов'язки. Студенти обираються на 2 роки. Вони беруть участь у функціонуванні установи на всіх рівнях діяльності центрів: Адміністративна рада, різноманітні комісії.

Діяльність Регіональних Центрів Університетських і Навчальних Справ базується на основних аспектах студентського життя:

1. *Соціальна допомога.* Здійснюється за посередництвом Фонду університетської солідарності Соціальної служби при кожному РЦУНС. Соціальна допомога становить приблизно 6 мільйонів €/рік для приблизно 25000 студентів, які мають матеріальні проблеми.

2. *Стипендії* призначаються студентам на основі, переважно, соціальних критеріїв. НЦУНС розподіляє стипендії з приватних дотацій і фондів, стипендії уряду для іноземних студентів.

3. *Культурне життя та студентські ініціативи.* Для прикладу: на розвиток студентських ініціатив і проектів у культурному житті університетів в 2004 р. було виділено 1 217 000 €, зокрема: 380 000 € на підтримку культурних проектів студентів у рамках програми «Культурні Дії» (570 проектів щорічно); 380 000 € на організацію життя в гуртожитках, університетських містечках; 85000 € на організацію національних конкурсів; 85000 € на допомогу складання програм РЦУНСів; 30000 € на мобільність студентів у рамках структури РЦУНСів; 65000 € на зв'язки зі студентськими асоціаціями на національному рівні.

4. *Працевлаштування.* Центри пропонують студентам тимчасові робочі місця (пропозиції доступні в Інтернеті).

5. *Житло.* НЦУНС та РЦУНСи мають у своєму розпорядженні одну з найбільших житлових баз у Франції – приблизно 150 000 місць (університетські містечка, гуртожитки), які приймають 7% усіх студентів. НЦУНС має службу «Житло в місті» (до 30 000 місць).

6. *Харчування.* РЦУНСи мають студентську мережу закладів харчування (кафе, їдальні, ресторани для студентів), куди інвестується приблизно 25 мільйонів €/рік. Вартість талону на харчування фіксується НЦУНСом і завдяки субсидіям становить лише 2,65 €. Щорічно 830 ресторанів, акредитованих і керованих НЦУНСом, надають 60 мільйонів обідів за зниженими цінами.

Допомога іноземним студентам. НЦУНС також займається стипендіями для іноземних студентів, які виплачуються

французьким та іноземними урядами окремо, або 50/50. У 2003 р. у Франції навчалось 159 000 іноземних студентів (10 % від їх загального числа). НЦУНС опікується безпосередньо 11 000 іноземних стипендіатів французького уряду і міжнародних організацій.

Однією з форм студентської самоорганізації є **асоціації** – групи людей, об'єднаних спільною метою, але без отримання прибутку. Асоціації створюються на різних рівнях: на рівні університету (навчально-професійні, культурні, спортивні, за інтересами та ін.); на регіональному рівні (асоціації окремого міста або регіону); на національному (Федерація загальних студентських асоціацій, Організація сприяння та захисту студентів). Закон «Про асоціації» закріплює умови створення й функціонування асоціацій. Порядок створення асоціації: 1) будь-який громадянин Франції може створити асоціацію, але для отримання статусу правосуб'єктності її необхідно задекларувати в префектурі свого департаменту за наявності статуту, назви, мети діяльності асоціації, юридичної адреси, членів дирекції, їх професії та національності; 2) асоціацію необхідно внести в офіційний реєстр асоціацій; 3) асоціація повинна мати приміщення для засідань. Після декларації асоціації її необхідно застрахувати та відкрити банківський рахунок. Фінансування асоціації складається з членських внесків, власних і спонсорських коштів від приватних осіб та державних установ. Згідно з законом членські внески не можуть перевищувати 16 €.

Види асоціацій (на прикладі університету м. Дюнкерк):

1. *Культурні асоціації* займаються позанавчальною діяльністю (окрім спортивної): організація театральних гуртків, гуртків із читання, вечірок, подорожей тощо. Наприклад, в університеті (Universite du Littoral Cote d'Opale) існує культурна асоціація «Cite Fac», основна діяльність якої полягає в проведенні вечірок та організації подорожей. Асоціація має певну структуру (див. схему 1).

2. *Навчально-професійні асоціації*. Їх діяльність полягає в інформуванні студентів щодо змісту предметів, які вони мають обирати для вивчення; видають «хроніки екзаменів», підтримують зв'язки з викладачами та ректоратом університету, з колишніми випускниками, в такий спосіб полегшуючи входження нинішніх студентів у професійне життя. Асоціації одного напрямку підготовки можуть створюватися на різних рівнях, наприклад, Національна федеративна асоціація студентів-

науковців, Національна асоціація студентів-юристів, Національна асоціація студентів-медиків і т. п.

Схема 1

3. Асоціації представників студентів у радах об'єднують студентів-представників Центральних рад університету, які пропонують і захищають права й вимоги студентів.

4. Асоціації солідарності мають на меті залучення студентів до громадського життя, наприклад, благодійності тощо.

5. Спортивні асоціації пропонують студентам спортивну діяльність, організовують змагання тощо.

Студентське самоврядування у Франції відбувається також на рівні *синдикатів (профспілок)*, які узаконені 1984 р. Законом Валдека-Руссо. Згідно з цим законом правосуб'єктністю наділені професійні синдикати, а студентські синдикати не підпадають під «синдикатне право», а є асоціативними організаціями згідно з Законом від 1901 р. «Про асоціації», тому часто терміни «синдикат» та «асоціація» є синонімами, коли мова йде про студентські організації. Студентські синдикати існують на університетських, регіональних рівнях і об'єднуються в національні. Нині у Франції існують такі студентські синдикати:

Федерація Студентських Синдикатів (ФСС) заснована в 2000 р. Свою діяльність розпочинала з публікацій на тему основ студентського фундаменталізму. Федерація не є репрезентативною, оскільки не має представників в НРВОН та НЦУНС. Нині вона об'єднує велику кількість синдикатів, підтримує ідею реформування вищої освіти за зразком минулої системи, виступає проти Європейської Конституції. Однією з найважливіших акцій ФСС були публічні виступи (20 000 студентів) 2003 р. проти Проекту Фері «Про автономію університетів», в результаті чого проект відмінили.

Студентський Синдикат солідарних, унітарних і демократичних студентів (СССУДС), створений 1996 р., позиціонує себе як ліворадикальний синдикат. Його принципи: солідарність із молоддю, робітниками в боротьбі з безробіттям, тимчасовим працевлаштуванням, сексуальною і расовою дискримінацією. Серед методів боротьби СССУДС є організація семінарів і тематичних днів із конкретних проблем. СССУДС є членом Синдикатного Союзу Солідарності (ССС), який об'єднує працівників державного та приватного секторів. Належність до СССР дає Синдикату змогу винести свою діяльність на національний рівень і бути учасником глобального руху за соціальний прогрес. Він підтримує іноземців при вступі до університету, виступає за розвиток безкоштовного та екологічно чистого транспорту, економію води, переробку відходів.

Федерація Дітей Республіки (заснована 2004 р.) має національну структуру, хоча представлена не в усіх містах. Мета – захист республіканських цінностей в університетах, боротьба проти дискримінації тощо.

Національна Конфедерація Праці (НКП) походить від аналогічної конфедерації в Іспанії (заснована в 1946 р.). Свою діяльність НКП позиціонує як анархічний або революційний синдикалізм і діє згідно з гаслами анархізму, відмовляючись від впливу будь-яких інституцій, включаючи державу, представників капіталу, виступає проти будь-якої ієрархічної системи, об'єднує робітничий клас у вільні автономні синдикати, опікується правами студентів-іноземців тощо. Члени організації не висуваються на вибори до самоврядних органів університетів.

Конфедерація Студентів (КС) є вихідцем із Національної Спільки студентів Франції (одна з 4 репрезентативних організацій Франції). Спрямування конфедерації – реформістське. КС має право голосу в Національному Центрі університетських і навчальних справ. КС більше схильється до асоціативного устрою, не підтримуючи основного методу синдикатів – страйків. Організація захищає права працюючих студентів. КС не є репрезентативною установою (не має представників в НРВОН та НЦУНС), функціонує в 40 університетах. Підтримує Європейську Конституцію.

Отже, студентське самоврядування у Франції має глибокі демократичні традиції, які є невід’ємними від процесів прогресивного розвитку суспільства, зокрема освіти. Сучасна система вищої освіти Франції створює сприятливі умови для розвитку студентського самоврядування. З одного боку, держава надає політичну підтримку студентам шляхом створення регіональних і національних центрів навчальних і університетських справ, консультативну та фінансову підтримку, спрямовану не тільки на компенсацію витрат студентів під час навчання (житло, харчування і т. п.), але й на підвищення мотивації навчання через фінансову підтримку батьків студентів і розвинену систему державних грантів. З іншого боку, академічна спільнота позитивно ставиться до участі студентів у організації навчального процесу та університетського життя.

Студентське самоврядування у Франції допомагає залучати студентів до розв’язання певних університетських завдань, це, у свою чергу, сприяє зростанню соціальної активності молоді, виступає засобом підвищення ініціативи й відповідальності, сприяє їх подальшому професійному й кар’єрному росту. Студенти мають багато можливостей для впливу на стан справ як на рівні університету, так і на національному й міжнародному рівнях, захищаючи власні права та інтереси. Студентське самоврядування є самостійною громадською діяльністю молоді з реалізації функцій управління університетом, яку вони здійснюють відповідно до завдань, що стоять перед ним. Студентський колектив одночасно виступає суб’єктом і об’єктом управління. Самоврядування посилює демократичні засади в управлінні університетами, активізує участь молоді у вирішенні

як власних, навчальних, так і виробничих потреб. Самоврядування є дієвою формою виховання студентів, спрямованою на розвиток самостійності й відповідальності.

Поглиблення досліджень у напрямі запозичення позитивного Європейського досвіду організації студентського самоврядування на прикладах масштабної практики університетів Франції є перспективним і необхідним для України в умовах приєднання до Болонського процесу та євроінтеграції.

Список використаної літератури

1. Європейська практика студентського самоврядування в університетах України: метод. матер. / під ред. проф. Т.Б.Буяльської. – Вінниця, 2005. – 75 с.
2. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: в 8-и тт. / ред. кол.: М. И. Кондаков (гл. ред.), В. М. Коротов и др. – Т. 7. / Сост. Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов. – М.: Педагогика, 1986. – 320 с.

Анатолій Кузьминський

СТУДЕНЧЕСКОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ (РЕЦЕПЦИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО И ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА)

Анализируется проблема формирования креативной, компетентной, способной принимать нестандартные решения личности и умело реализовывать их посредством широкого привлечения студентов к участию в управлении и осуществлении широкого спектра жизнедеятельности вуза путем организации деятельности студенческого самоуправления. Обосновывается, что в процессе исторического развития и становления системы высшего образования в Европе студенческое самоуправление в университетах Франции приобрело демократические традиции и формы, стимулирующие образовательные реформы, усовершенствование системы взаимодействия с государственными учреждениями социального профиля, общественными организациями, фондами, основателями грантов и т.п.

Ключевые слова: *студенческое самоуправление, университеты Франции, европейский опыт студенческого самоуправления, Болонский процесс, евроинтеграция.*

Anatoliy Kuzminsky

STUDENT GOVERNMENT IN HIGHER SCHOOL (RECEPTION OF DOMESTIC AND EUROPEAN EXPERIENCE)

The problem of forming of creative, competent, initiative personality, able to make productive unconventional decisions is considered. The ability to implement these decisions skillfully through broad involvement of students to participate in the management and realization of a wide range of higher educational establishment life by means of organizing student government collective creativity is analyzed. It is substantiated that the most productive in resolving this problem is the way of critical

thinking and application of advanced elements of national experience with combination of the best examples of student self-organization in Western Europe. It is proved that in the process of historical development and the establishment of higher education in Europe student government at European universities, including the universities of France, has acquired a large practice of democratic traditions and forms that stimulate educational reform, improvement of interaction with various government institutions of social profile, public organizations, funds, grants founders, etc.. Student self-governing bodies influence actively the search and implementation of new educational technologies, improvement of education quality, and activation of students' social initiative. Modern system of higher education of France creates favorable conditions for the development of student self-government: the state provides political support to students by creating regional and national centers of training and university affairs, by consulting and offering significant financial assistance aimed not only to compensate the students' expenses during the study (housing, food, etc.), but also to enhance learning motivation in high school through financial support of parents and developed system of government grants; academic community have positive attitude towards student participation in the educational process and university life organization. Enhancing research in the direction of borrowing of positive European experience of the student government organization, for example large-scale practice of universities of France, is perspective and essential for Ukraine in the conditions of accession to the Bologna process and European integration.

Keywords: *student government, universities of France, European experience of student government, the Bologna process, European integration.*

Одержано 26.04.2013 р.
